

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בהר

(חלק יז — שיחה א)



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת בהר-בחוקותי, כ"כו אייר, ה'תשפ"א (א)



LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בהר

276

המצוות, כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן הרי הם מסיני.

וממשיך רש"י: "כך שנוי בתורת כהנים, ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה⁴ כולן נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דיבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב."

היינו שרש"י בא ליישב את השאלה: מה שידוע לנו ש"כל המצוות נאמרו מסיני"⁶, הרי זה רק בנוגע לכללותיהן, ואילו על דקדוקיהן

א. בתחילת פרשתנו, על התיבות "בהר סיני"¹, מפרש רש"י: "מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה² ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני". והיינו, שהטעם שלענין שמיטה הזכיר הכתוב בפירוש שנאמרה בהר סיני (אף ש"כל המצוות נאמרו מסיני") הוא כדי ללמדנו על כל המצוות, שכשם שהשמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, כך כל

(1) בדפוס שני מעתיק גם "וידבר ה' אל משה". וברש"י כת"י מעתיק תיבת "לאמר".
(2) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו (ובתו"כ, דפוס א' וב' דרש"י – ליתא). וי"ל:

בפרטיות – כשמדייקין ביותר בלשון ובסגנון: כולל – "והשביעית תשמטנה ונטשתה" (משפטים כג, יא); פרט – תזרע, תזמור (פרשתנו כה, ד); דקדוק – "לא תקצור" – להיות מחזיק בו (פרש"י פרשתנו שם, ה).

אבל בכללות יותר, הן "פרט" הן "דקדוק" – כולל שניהם [ולכן בתו"כ הל' – "דקדוק" ובש"ס (דלקמן הערה 8) – "פרטות" – כי בשניהם הכוונה לשניהם]. ולאחר שמבאר רש"י בתחילה כל החלוקות – אטי כי רוכלי כו*.

וראה עוד (בפירוש "פרטות" ודקדוקיה) – רמב"ן, רא"ם, גו"א, מהרי"ק (ירושלים תשל"א), באר מים חיים (לאחי המהר"ל) ס' הזכרון. ועוד. שיחת ש"פ נשא תשכ"ט (נעתק חלקה בלקו"ש ח"ת ע' 39 הערה 45. חז"ע ע' 93 הערה 5).

(3) דלא כדעת רבי (מו"ק ב, ב. גיטין לו, א. יקדושין לח, ב) דבשתי שמיטות הכתוב מדבר, אלא כדעת רבנן דפליגי עליו, וכמ"ש ברע"ב כאן.

(4) כ"ה ברוב הדפוסים. ובדפוס א' דרש"י ובכמה כת"י דרש"י: "ופירושי". ועפ"ז לכאורה קאי על הפירושים בתושב"ע פ. וראה לעיל הערה 2 ובס' שנסמנו שם.

(5) דבק טוב, נימוקי שמואל ושפ"ח. וראה רא"ם, משכיל לדוד. ועוד.

(6) במפרשי רש"י (ותו"כ) כ' דרש"י (והתו"כ) סמך על מש"נ בס"פ בחוקות, "אלה המצות גו' בהר סיני" (או – שם כו, מו). אבל מזה שרש"י לא הזכיר כלל פסוק זה (שנאמר לאחר פ' בהר) מוכח שהוא מובן מהנאמר לפניו. וי"ל דמוכח ע"פ פשט, דאל"כ מה עשה משה בהר מ' יום ומ' לילה*. וכן מוכח מכמה כתובים. ואכ"מ.

(*) ובכמה כת"י דרש"י (וכן בלשון רש"י שברמב"ן וברא"ם) הגירסא גם בהמשך דברי רש"י: אף כולן כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני.

(*) והחידוש בפרש"י ר"פ משפטים – הוא לענין פרטי המצוות שבפרשה.

בפירוש רש"י זה – וכפי שאמנם פירשוהו מפרשי רש"י – נמצא:

(א) שאלת רש"י היא היא שאלת התורת-כהנים – לשם מה הזכיר הכתוב בשמיטה שנאמרה בהר סיני. (ב) תירוץ רש"י על שאלה זו – ע"פ התורת-כהנים, ש"בהר סיני" משמיענו שכל המצוות (כללותיהן ודקדוקיהן) הן מסיני – בא לשלול את דעת ר' ישמעאל* אשר רק, "כללות נאמרו בסיני" אבל, "פרטות באהל מועד", ולנקוט כדעת ר' עקיבא* אשר, "כללות ופרטות נאמרו בסיני".⁹

ועפ"ז צריך להבין:

(א) כיון ששאלת רש"י היא מדוע נאמר, "בהר סיני" בנוגע לשמיטה, הי' על רש"י להעתיק מן הכתוב בראש פירושו לא רק את תיבות, "בהר סיני" בלבד, אלא אף את התיבות שמהן עיקר הקושיא לענין שמיטה, מן הפסוק השני שמדבר אודות שמיטה (או לכל הפחות להוסיף, "וגו'") – שהרי השאלה אינה על תיבות, "בהר סיני", אלא מדוע נאמרו תיבות אלו בנוגע לשמיטה?¹⁰

(8) חגיגה ו, סע"א ואילך. סוטה לו, ב. וזבחים קטו, ב.

(9) וכמ"ש ברא"ם* ומשכיל לדוד כאן. וכן מוכח במפרשי רש"י שכ' דרש"י בא לשלול אוהל מועד.

(10) לשון רש"י, "מה ענין שמיטה אצל הר סיני" (ולא, "הר סיני ל"ל" או, "מה ענין הר סיני אצל שמיטה") – ראה ר"א, גו"א, ק"א. ועוד.

צריכים אנו לראי, ואת זאת למדים ממצוות השמיטה; אבל קשה: מהו ההכרח ש"בהר סיני" האמור בנוגע לשמיטה בא להורות אף על שאר מצוות (שאף דקדוקיהן מסיני), בשעה שהכתוב מדבר אודות מצוות השמיטה בלבד?

ועל זה כתב רש"י, שמאחר ששמיטת קרקעות אינה אמורה במשנה תורה, הרי אף ללא התיבות, "בהר סיני" היינו יודעים ש"פרטות" ודקדוקי" של שמיטה נאמרו מסיני. וממילא מתעוררת השאלה, "בהר סיני" מה בא להשמיענו? ומזה מוכרח אשר מה ש"בא הכתוב ולמד כאן" אינו בנוגע לשמיטה, שהיא מסיני, אלא בנוגע ל"כל דבור שנדבר למשה, שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב".

ב. והנה, לפי ההבנה הפשוטה

(7) בכמה מפרשי רש"י (רע"ב, רא"ם, ק"א לתו"כ), לבוש, דבק טוב, ועוד) כ' דנלמד במדה "כל דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל כו'", ואחרים (ראב"ד לתו"כ, גו"א, ט"ז, משכיל לדוד. ועוד) כ' דנלמד מהיקש או גז"ש כו' – אבל ברש"י (וכן בתו"כ) לא נזכר כלל הכתוב ד, אלה המצות גו', כנ"ל בהערה הקודמת.

ופשוט שהכוונה כמפורש ברש"י, "לפי כו' למדנו כו' ובא הכתוב ולימד כאן על כל כו'" – היינו מיתור דקרא (וכמו שהאריך בנמוקי שמואל דנלמד באם אינו ענין לגופו כו'*. וראה גם מהר"ק ורע"ב (בפי' הא') כאן).

(*) ומ"ש שם שכ"פ בגו"א – צ"ע, שהרי בגו"א שולל הפי' שכוונת רש"י היא באם אינו ענין כו', ומפרש שנלמד בהיקש כנ"ל בפנים ההערה. ובסי' הזכרון כאן: בהר סיני מיותר.. ללמדנו על דרך בנין אב שגם כל המצוות כו'.

ששלל רש"י והעמיד תמורתו פירוש אחר?

ג. גם ישנם כמה דיוקים בלשון רש"י – ומהם:

(א) בתחילת דבריו כתב „מה ענין שמיטה אצל הר סיני“, אבל לאח"ז חזר וכתב כמה פעמים הלשון „מסיני“¹³ ללא תיבת „הר“¹⁴?

(ב) בתוך דבריו „בא הכתוב ולמד כאן על כל דבור כו' שמיטתו היו כולם כו'“, הוסיף רש"י „(על כל דבור) שנדבר למשה – ולכאורה זהו יתור לשון? ובפרט, שבתורת־כהנים שבא רש"י לפרש „ונראה לי שכך פירושה“ איתא „אף כולן כו'“ ללא ההוספה „שנדבר למשה“.

ד. והביאור בכל הנ"ל:

מה שהוקשה לרש"י אינו מדוע נאמר „בהר סיני“ בנוגע לשמיטה, אלא תוכן התיבות „בהר סיני“ עצמן¹⁵ – עוד בטרם יודע הלומד באיזו מצוה עוסק הכתוב [ומה שהביא רש"י כאן את שאלת התורת־כהנים „מה ענין שמיטה אצל הר סיני“, הוא מפני שע"י שאלת ותירוץ התורת־כהנים תתיישב ממילא הקושיא בפשוטו של מקרא – „בהר סיני“ מאי קמ"ל?]:

(13) ועד"ז בתו"כ מתחיל „בהר סיני“ ומסיים „בסיני“.

(14) אף ש"ל שמקצר בלשונו (ומתחיל „בהר סיני“ – כלישנא דקרא). ועדמש"נ (ברכה לג, ב) ה' מסיני בא. וכל' חז"ל בכ"מ. וראה פרש"י ר"פ משפטים. בחוקתי כו, מו.

(15) ובמשכיל לדוד כ': „הרגש שמבחוץ בזה דלמאי נ"מ הודיענו הכתוב בזה טפי מכל שאר המצות באיזה מקום נאמרה. ושוב מקשה רש"י כו' מה ענין שמיטה כו'“, עיי"ש.

(ב) מאחר שנקודת תירוצו של רש"י היא שהפרטים נאמרו (בהר סיני, ו) לא באהל מועד כדעת ר' ישמעאל, כיצד הביא ראי' שנאמרו בהר סיני מזה ש„לא מצינו כו' שנשנית בערבות מואב“ – והלא זה אינו שולל שלא נאמרו באהל מועד¹⁶!

ולכל הפחות ה' על רש"י לומר „לא מצינו כו' שנשנית באוהל מועד ובערבות מואב“.

(ג) עד"ז בסיום פירוש רש"י „וחזרו ונשנו בערבות מואב“: הלא השאלה היא אם הפרטים נאמרו בסיני או באהל מועד – וא"כ ה' על רש"י לומר „וחזרו ונשנו באוהל מועד“?

(ד) לשם מה אריכות הלשון „ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו וכו'“ – ובפרט שאין ענינו של רש"י לפרש את התורת־כהנים¹⁷?

ובהכרח לומר, שיש מקום לפרש בתורת־כהנים פירוש אחר שאותו לא ה' רש"י מביא בפירושו (מאחר שלפי פירוש זה דברי התורת־כהנים אינם שייכים לפשוטו של מקרא); ולכן כתב רש"י „ונראה לי שכך פירושה“, היינו שע"פ פירושו דברי התורת־כהנים נוגעים לפשוטו של מקרא. וצריך להבין, מהו הפירוש הנוסף בתורת־כהנים אשר אינו לפי פשוטו של מקרא,

וראה ס' השיחות תשמ"ח ח"ב (קה"ת, תשמ"ט) ע' 456.

(11) ובק"א ונמוקי שמואל כאן כ' דוהי כוונת הרמב"ן בקושייתו הא' על פרש"י.

(12) אף שהוצרך לפרש „לפי שלא מצינו כו' כנ"ל בפנים ס"א – מ"מ, מלשון רש"י „כך שנוי בתו"כ ונ"ל שכך פירושה“ מוכח, שבא לשלול פי' אחר בתו"כ.

(לאחר המעשה עם „בן אשה ישראלית“) – מפני שמפשוטות הלשון וסדר הכתובים עולה, ש„וידבר הוי' אל משה“ הי' לאחר הפרשיות הקודמות, לאחר פרשת אמור.

ובפרט קשה לפרש שמשה מסר את הדיבור לבני ישראל רק חדשים ארוכים לאחר שקיבלו – לפי פרש״י לעיל²² ש„ענשו הכתוב“ על שלא אמר בזמנו – אף שיש לחלק ששם הי' הדבר נוגע למעשה.

ומשום כך פירש רש״י, שפרשת בהר אכן נאמרה למשה לאחר המעשה עם בן האשה ישראלית. ומה שנאמר כאן „בהר סיני“ – הרי זה מפני שבני ישראל עדיין היו אז סמוך להר סיני, קודם „ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני“²³, ולכן אף הדיבורים שנאמרו אז באהל מועד קורא עליהם הכתוב „וידבר .. בהר סיני“²⁴. ובפרט שהמדבר נקרא בשם „מדבר סיני“ – על שם הר סיני שבו.

אלא שמאחר שזהו חידוש לומר ש„הר סיני“ קאי על אוהל מועד כיון

מעת הקמת המשכן ואילך כל דיבורי ה' אל משה לא היו בהר סיני, אלא באוהל מועד, וכפי שכבר כתב רש״י בפירושו לעיל (בפ' תשא¹⁶): „ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד“. וא"כ כיצד יתכן שלאחר כל הפרשיות של ספר ויקרא (הפותח בפסוק „ויקרא גו' מאהל מועד“) כתיב כאן „וידבר גו' בהר סיני“?

בדוחק גדול הי' אפשר לפרש, שפרשה זו נאמרה לפני כל הפרשיות הקודמות של ספר ויקרא, קודם הקמת המשכן, ומה שנכתבה לאחריהן – הוא מצד הכלל „אין מוקדם ומאוחר בתורה“¹⁷ (כפירוש האבן-עזרא¹⁸). אבל אין זה מחוור כלל, כיון שהתירוץ „אין מוקדם ומאוחר בתורה“ אינו בא אלא במקום שאין ברירה אחרת (וצריך איזה טעם על זה), אבל במדת האפשר יש להשתדל להעמיד את הפרשיות כסדרן, ובפרט ע"פ פשוטו של מקרא¹⁹.

גם קשה לפרש ע"ד הפשט (כפירוש הרמב"ן²⁰), שדיבור ה' אל משה אמנם הי' בהר סיני (ושם מסר לו את כל פרשה זו לפרטי), ומה שהפרשה כתובה כאן (לאחר פרשת אמור), הרי זה מפני שמשה מסר ציווי זה (שמיטה לכל פרטיה) לבני ישראל רק אז²¹

(16) לג, יא.

(17) שכלל זה הובא כו"כ פעמים בפרש״י עה"ת, לדוגמא: בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ועוד. וראה לקו"ש ח"ז ע' 119.

(18) וראה גם דעת זקנים בעה"ת, רשב"ם, ספורנו וחזקוני כאן.

(19) להעיר מפרש״י בראשית ו, ג: וא"ת כו'. ס"פ נח: ולמה הקדים כו'. ועוד.

(20) וראה גם אברבנאל כאן.

(21) היפך לימוד הכתוב בהנהגת משה בעת

מ"ת – לפי פרש״י יתרו (יט, יד). ולהעיר ג"כ מפרש״י שמות (ד, כד).

(22) בשלח טז, כב.

(23) בהעלותך י, יב.

(24) ראה צו ז, לח: אשר צוה גו' בהר סיני (אף שהדיבור הי' „מאהל מועד“) וברמב"ן שם. וראה פרש״י בהעלותך ט, ד: כששמע פ' מועדים מסיני כו'. [וראה פרש״י במדבר (ג, א), פינחס (כח, ו). ואכ"מ].

ועפ"ז מובן בפשוטות מש"נ בס"פ בחקותי „אלה המצות אשר צוה ה' גו' בהר סיני“ – דקאי על כל המצות שבספר ויקרא. וראה שם כו, מו: „אלה החקים גו' אשר נתן גו' בהר סיני גו'“, ובפרש״י שם: „שכולם .. בסיני“.

סיני" נצרכות לגופה, אי אפשר ללמוד מזה לשאר מצוות.²⁶

ועל כן מוכרח שפירוש „בהר סיני“ לפי התורת-כהנים הוא – מדבר סיני. אלא שאת זאת שפרטותי של שמיטה נאמרו במדבר סיני (אם בהר סיני ואם באהל מועד). היינו יודעים ממילא אף לולא הכתוב „בהר סיני“ [מפני ש„לא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב“²⁷], וא”כ בהכרח לומר ש„בהר סיני“ בא ללמדנו על שאר מצוות, שאף הן נאמרו ב(מדבר) סיני, כמצוות השמיטה.

[והדברים אמורים הן לדעת ר' עקיבא, והן לדעת ר' ישמעאל שפרטי המצוות נאמרו (לא על הר סיני, אלא) באהל מועד, במדבר סיני].

ו. אבל לפי זה, ש„בהר סיני“ קאי על מדבר סיני – מהו החידוש בכך שכללותיהן ודקוקיהן של כל המצוות נאמרו מסיני, ומה באנו לשלול בכך? על זה ממשיך רש”י, שכוונת הדברים לשלול את „ערבות מואב“: ישנן מצוות שנאמרו „בערבות מואב במשנה תורה“, וקא סלקא דעתך שהפרטים של מצוות אלו נאמרו רק בערבות מואב – וזהו שלמדים מ„בהר סיני“ האמור בשמיטה, שאף המצוות שנשנו בערבות מואב (לא נאמרו שם לראשונה, אלא) „מסיני“ היו כולם כללותיהן ודקוקיהן (ו)ומה

שהדבר ה' בחניית מדבר סיני נגד ההר – על כן הביא רש”י את דברי התורת-כהנים; אשר ע”פ פירוש רש”י בביאור התורת-כהנים – „ונראה לי שכך פירושה“ – מוכרח ש„בהר סיני“ כאן פירושו מדבר סיני, כדלקמן.

ה. בתורת-כהנים מבואר, אשר מ„בהר סיני“ האמור אצל שמיטה למדים על כל²⁸ המצוות, שאף הן נאמרו כללותיהן ודקוקיהן מסיני“. דכיון ש„בהר סיני“ אינו חידוש בנוגע לשמיטה – כמו שפירש רש”י, שאף ללא התיבות „בהר סיני“ היינו יודעים „(למדנו) שכללותי ופרטותי כולן נאמרו מסיני“ – בהכרח לומר, ש„בהר סיני“ האמור כאן (לא בא ללמד על השמיטה, אלא) „בא הכתוב ולמד כאן על כל דיבור כו“.

מנין פשוט לנו כ”כ בשמיטה עצמה (לולא ההוספה „בהר סיני“) אשר כללותי ופרטותי כולן נאמרו מסיני – הרי זה תלוי בפשט תיבות „בהר סיני“: אם מפרשים ש„בהר סיני“ קאי על הר סיני – אזי נדרש „בהר סיני“ ללמדנו על מצוות שמיטה עצמה, מפני שללא „בהר סיני“ היינו למדים – מזה שפרשה זו נאמרה לאחר הקמת המשכן – שנאמרה באהל מועד [כיון שמה ש„לא מצינו כו“ שנשנית בערבות מואב“, אינו ראוי לכך שנאמרה בהר סיני, כנ”ל ס”ב]. ומאחר שתיבות „בהר

(26) וכקושיית הרא”ם, גו”א, נמוקי שמואל,

שפ”ח. ועוד.

(27) ולכן אין לומר אפילו בדוחק גדול שהוא ע”ד מש”נ ב”כ בשלח (טז, לה) ובניי אכזו (ל’ עבר) את המן ארבעים שנה, שנכתב שם כדי לסיים ענין המן.

(28) לבד מ”פ נחלות שנתחדשה ע”י טענת בנות צלפחד בערבות מואב (פינחס כז, א ואילך), קרבנות ד’ פינחס – כבפרש”י שם (כת, ב). ועוד. ועפ”ז מובן דיוק פרש”י „בערבות מואב במשנה תורה“.

היו „מפי עצמו”²⁸ – וכמו שנאמר „אשר דבר משה אל כל ישראל” בערבות מואב²⁹.

ח. ע”פ הנ”ל, שבפירושו (שהוא לפי פשוטו של מקרא) אשר הוא הן לדעת ר’ עקיבא והן לדעת ר’ ישמעאל מבקש רש”י להעמיד את ביאור התורת-כהנים גם לשיטת ר’ ישמעאל („כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד”), מובנת יותר הוספתו „כך שנוי” בתורת כהנים ונראה לי שכך פירושה:

בגמרא³⁰ מצינו כלל, „סתם ספרא רבי יהודה ... וכולהו אליבא דר’ עקיבא” – וא”כ כיצד ניתן להעמיד את התורת-כהנים כדעת ר’ ישמעאל?³¹ על כן הוכרח רש”י להוסיף: „כך שנוי” בתורת-כהנים ונ”ל שכך פירושה: בתורת-כהנים אכן כן הוא, אבל אעפ”כ אפשר לפרש כאן – לפי פשוטו של מקרא – שהדברים מתאימים גם לשיטת ר’ ישמעאל³² (וכנ”ל ס”ה).

ט. ואולי י”ל שרש”י נוקט רק כדעת ר’ ישמעאל שהפרטים נאמרו „באהל מועד”, ושינוי לשונו „מסיני” במקום „בהר סיני” – הוא כדי לשלול „בהר סיני”, שכן שיטה זו מתאימה יותר

שהם אמורים במשנה תורה, הרי זה מפני שחזרו ונשנו בערבות מואב.

וזהו שכתב רש”י „ונראה לי שכך פירושה”: כוונתו לשלול בזה את הפירוש שהפרטים נאמרו בראשונה בהר סיני ולא באהל מועד (כפירוש כמה מפרשים – הן מפרשי התורה-כהנים והן מפרשי רש”י); אלא הפירוש הוא ש„בהר סיני” בא לשלול את ערבות מואב, וכמו שביאר רש”י עצמו, אשר בפירושו הוא מחדש – „לפי שלא מצינו כו’ בערבות מואב כו’ וחזרו ונשנו בערבות מואב”.

ז. ועפ”ז מובנים אף דיוקי הלשונות בפרש”י (דלעיל ס”ג):

(א) מה שחזר וכתב „מסיני”, ולא „מהר סיני” כלשון הכתוב: כוונתו להדגיש בזה, אשר לפי פשוטו של מקרא – איננו יודעים אלא שהדברים נאמרו מסיני: בין אם על ההר (כדעת ר’ עקיבא), ובין אם לא בהר סיני, אלא באהל מועד. [ורק בפעם הראשונה נאמר (בתורת-כהנים ו) ברש”י „מה ענין שמיטה אצל הר סיני”, כיון שהשאלה „מה ענין כו” היא על הכתוב, מדוע נכתב בכתוב „בהר סיני”, ולכן נקט „בהר סיני” בלשון הכתוב].

(ב) לשון רש”י „ובא הכתוב כו’ כל דבור שנדבר למשה”: בכך מדגיש רש”י, שהחידוש דהתורת-כהנים ש„כולן נאמרו כו’ מסיני” (דקאי על מדבר סיני כנ”ל) הוא בנוגע למצוות שנאמרו בערבות מואב למשה לבדו – ולכן הוסיף „שנדבר למשה”: הכוונה כאן היא למצוות שדיבורם ה’ למשה לבדו ולא לבני ישראל, מפני שהדברים שאמר משה לבני ישראל במשנה תורה

(28) מגילה לא, ב.

(29) ר”פ דברים. פרש”י שם.

(30) סנהדרין פו, א. וש”נ.

(31) ולהעיר, דר”ש – שגם עליו איתא „כולהו אליבא דר”ע” – ס”ל בסוטה שם כר”ע דכללות ופרטות נאמרו בסיני.

(32) ולהעיר מפי הראב”ד לתו”כ: „ודלא כהוא תנא דאמר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו כו” – שמפרש התו”כ שלא אליבא דר”ע (אבל מטעם אחר, עיי”ש).

מועד ונשתלשו בערבות מואב": "ואת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל" (ומתוך בתוס' משום סיפא נקט לה כו").

אבל ע"פ הנ"ל, אף "נשתלשו בערבות מואב" שייך לפלוגתא, מפני שלדעת ר' ישמעאל, כשם שהפרטים לא נאמרו בהר סיני (דאין כתוב כן בתורה), כך לא נאמרו בערבות מואב³⁵].

(ב) ועיקר: כללות מצוות השמיטה נאמרה עוד קודם ציווי המשכן על הר סיני³⁶: "ושש שנים תזרע גו' והשביעית תשמטנה גו', ובפרשתנו, שבה הדיבור הוא באוהל מועד, אמורים הפרטות. וזה מכריע ע"ד הפשט ש"כללות בסיני ופרטות באוהל מועד".

י. אף שלפי פשוטו של מקרא מתאימה יותר שיטת ר' ישמעאל כנ"ל,

(35) ואף שגם לר"י פשוט שהי' כריתת ברית בערבות מואב, וכדמוכח בסוטה שם – י"ל, דהכר"ב היתה על קבלת התורה שכבר נאמרה (כללות' ופרטות') במדבר סיני. אבל לא משמע כן מפרש"י סוטה שם (ד"ה מוציא הר גריזים): "לפי שלא אמר כו' כל התורה אלא מצות שבפרשה". וראה פרש"י שם (ע"א) ד"ה וכן בסיני: כל המצות כו' נתנו כולן כו". ד"ה ומכניס אהל מועד: ולמדו כל התורה. ודוחק לומר דגם בזה פליגי ת"ק ור"ש. ואכ"מ.

(36) משפטים כג, י"א. וראה רמב"ן כאן.

לדרך הפשט – דרך פירוש רש"י על התורה³³:

(א) לפי הלימוד ע"ד הפשט מסתבר, שפרטי המצוות נאמרו לבני ישראל באותו המקום שבו כתוב כן בפירוש בתורה³³; ומאחר שלא נאמר בתורה שאף הפרטים של כל המצוות נאמרו בהר סיני, צריך הכרח ע"ד הפשט לומר כן [ולכן נקט רש"י שהחידוש והלימוד של התורת-כהנים, "כולן כו' מסיני" אינו אלא אשר (א) המצוות שנאמרו בערבות מואב (ב) נאמרו כבר במדבר סיני].

[ולפי הסברה זו בשיטת ר' ישמעאל מתיישבת בדרך ממילא קושיית התוס'³⁴ על דברי ר' עקיבא, "כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל

(33) ראה גם לקו"ש ח"ג שבהערה 2, שרש"י ס"ל בפשט"מ כר"י דכללים נאמרו בסיני ופרטים באהל מועד. וגם פ' מקושש עצים ומגדף וכו' יוכיחו. וראה רש"י שה"ש ב, ד.

(33*) ומשנ' "אלה דברי הברית גו' בארץ מואב" (תבוא כה, טט) – ע"פ פשט קאי על מה שלפניו, וכאמרו "אלה", ולא שנכפלו ענה"פ מצות התורה*. ולכן הוכרח רש"י לבאר שם דכוונתו – "שיקבלו עליהם את התורה באלה כו'", ומשנ' לאח"ז "מלבד הברית גו' בחורב" – אין הכוונה (כבמושכל ראשון) עשה"ד וציווי ופירוש המצות (דא"כ מהו "מלבד" – ולא הי' כ"ז במואב) – כ"א, "קללות שבתור"כ שנאמרו בסיני" (פרש"י. ומשנה מל' הכתוב, בחורב" וק"ל).

(34) סוטה שם ד"ה ונשתלשו.

(*) ומשנ' בר"פ דברים (א, ה) "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (וראה פרש"י חגיגה שם (רע"ב) ד"ה ונשתלשו) – ע"ד הפשט קאי (רק) על המצות שנאמרו במשנה תורה. ובפרש"י בש"ס זבחים שם ד"ה ונשתלשו: משנה תורה שחזר משה ואמרה להם על הסדר כו', אבל בפרש"י עה"ת דברים שם: בשבעים לשון פירשה להם. ואכ"מ.

(*) ואין לתרץ כי לא שייך כר"ב קודם שניתנה כל התורה כללות' ופרטות', ולכן מדגיח שבסיני כבר ניתנו "כל המצות כו'" – כי אף שפשוט שכר"ב היא (לא רק על כללות, כ"א) גם על פרטות, בכ"ז הרי אפשר לכר"ב על מה שיאמר לאח"ז. ולהעיר מפרש"י משפטים (כד, ד. שם, ז). ואכ"מ.

מצד עבודת התשובה, אשר תשובה היא למעלה ממדידה והגבלה⁴³, עומד האדם תמיד – גם בשעת לימוד התורה וקיום המצוות, ואפילו בשעת העיסוק בדברי הרשות – בתנועה של מסירת נפשו⁴⁴. וזהו פירוש „כל ימי” – בכל ענינו עמד בתנועה של מסירת נפש.

יא. וזהו טעם המחלוקת ביניהם, שלדעת ר' ישמעאל כללותי מסיני ופרטותי באוהל מועד, ולדעת ר' עקיבא כללותי ופרטותי מסיני:

החילוק בין „סיני” ל„אוהל מועד”:

ב„אוהל מועד” הי' סדר. היו בו מחיצות, יריעות וקרשים וכו', וציורו הי' ע"פ ציור סדר השתלשלות, כביאור

אבל (ע"ד ההלכה) הדין הוא כר' עקיבא, וע"פ הכלל⁴⁵: הלכה כר' עקיבא מחבירו.

ויובן בהקדים ביאור המחלוקת בין ר' עקיבא ור' ישמעאל (ע"פ פנימיות הענינים):

החילוק בין ר' ישמעאל ור' עקיבא (כמו שכבר נתבאר פעמים רבות⁴⁶): ר' ישמעאל הי' כהן (גדול), ועבודתו היתה באופן של (ויבדל גו' קדש הקדשים⁴⁷) עבודת הצדיקים, ואילו ר' עקיבא הי' בן גרים, ועבודתו היתה באופן של עבודת בעלי תשובה⁴⁸.

וזהו גם מה שאמר ר' עקיבא „כל ימי הייתי מצטער כו' מתי יבוא לידי ואקיימנו” – שעמד בתנועה של מסירת נפשו⁴⁹ (לא רק בשעת קריאת שמע ובאמירת „אחד, אלא „כל ימי”:

מצד עבודת הצדיקים מוכרחת מסירת נפש בתחילת היום, בשעת קריאת שמע⁵⁰. אבל כל היום העבודה היא בסדר והדרגה (אמנם הרושם מהמסירת-נפש צריך להיות בקיום כל התורה והמצוות, אבל העבודה עצמה מהי – עבודה תורה ומצוות); משא”כ

(37) עירובין מ, ב.

(38) ראה לקו”ש ח”ו ע’ 123 ואילך. ח”א ע’

107.

(38*) דה”א א כג, יג.

(39) בכה”ל – נסמן בלקו”ש שם.

(40) ברכות סא, ב.

(41) ובפרט ע”פ מאמר הבעש”ט (כש”ט

הוספות סל”ח ובהערה שם. ושו”נ דבמקום רצונו של אדם שם הוא נמצא.

(42) שענינה „לקבל עליו מלכות שמים

במסירת נפש” (תניא ספכ”ה).

(43) כמרז”ל (יל”ש תהלים רמז תשב) „שאלו

לתורה כו’ שאלו להקב”ה כו”.

וי”ל שזהו גם מה שר”ע „דריש ווי”ן” (יבמות סח, ב. ולתירוץ הב’ בתוד”ה כמאן יבמות שם – פליג בזה עם ר’ ישמעאל) – כי מצד עבודת התשובה שלמעלה מן התורה נעשה יתרון והוספה בתורה, שזהו ר”ע „דריש ווי”ן” – הוספה בתורה.

ולהעיר אשר מן וא”ו דברים נתעשר (נדרים נ, א.) ובכתהאריז”ל שהוא גלגול (ואותיות) יעקב – וביעקב הוספת וא”ו (והנורא – אות אמת – זח”ג ר”פ ויקרא – ליעקב) – תו”א כג, א. אוה”ת ויקרא ע’ רא. רי. פ’ ראה ע’ תרצוצח. ובכ”מ. וראה מג”ע אופן ע”ג הובא בסדה”ד ערך רע”ק סי”א.

(44) ראה תניא שם: שיזכור תמיד כו’ קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה כו’. וראה לקו”ש חט”ו ע’ 188-9.

ולהעיר גם מהדין במס”נ כפשוטה – דאם השעה צריכה לכך” (רמ”א יו”ד סקנ”ז ס”א) או „אדם גדול וחסידי ירא שמים ורואה הדור פרוץ כו” (כס”מ הל’ יסוה”ת פ”ה ה”ד) רשאי למסור נפשו על כל המצוות.

את אביך" „לא תגנוב", וכיו"ב, שהן מהמצוות השכליות, עבודה שע"פ טעם ודעת – מה להן ולענין „יצתה נשמתן"?

אבל זהו ענינו של „סיני" – מדבר דקדושה, מקום שלמעלה מסדר והדרגה, ועל כן על כל דיבור מהר סיני היתה מסירת נפש [ובדוגמת המבואר לעיל בנוגע ר' עקיבא, ש„כל ימיו" – תמיד, בכל דבר ודבר שעשה – עמד בדרגת מסירת נפש].

וזוהי פלוגתתם של ר' ישמעאל ור' עקיבא: מצד עבודת הצדיקים – ר' ישמעאל – די בכך שכללותי מסיני. כאשר הנדון הוא המצוות בדרך כלל (אמנם כל מצוה לעצמה, אבל במצוה גופא – רק הכלל שבה), היינו, יסוד המצוות, צריך הדבר להיות „מסיני" – מסירת נפש⁵¹. אבל בשעה שמדובר אודות פרטי – קיום המצוות בפועל בפרטיות, כאן נדרשת עבודה מסודרת – אהל מועד.

אבל ר' עקיבא – עבודת התשובה – אומר, אשר (א) מאחר שיש לאדם עסק ומגע עם ענינים שיש לגייר – בן גרים – מוכרח הוא להזקק למסירת נפש⁵² גם כשמדובר אודות הפרטים, ו(ב) מאחר שהאדם עומד בתנועה של תשובה שלמעלה מסדר, יכול הוא גם

הרמ"א בספר תורת העולה⁴⁵ – שכל זה מורה על עבודה בסדר והדרגה⁴⁶.

[הן אמת שבמשכן היתה גם עבודת הקטורת, ועד שאחת בשנה ה' הכהן הגדול נכנס לקודש הקדשים – אבל ה' זה (א) „אחת בשנה", בדוגמת אחת⁴⁷ ביום, המסירת נפש בשעת ק"ש, ו(ב) רק הכהן הגדול לבדו ה' נכנס אל קודש הקדשים (אלא שכניסה זו היתה גם בשליחות כל אחד משראל, ושלוחו של אדם כמותו – בדוגמת ענין הכהן גדול שישנו בכל יהודי)].

משא"כ „סיני" ה' מדבר, שאינו מקום ישוב וסדר, והדבר מורה על עבודה שהיא למעלה מסדר והדרגה – מסירת נפש שלמעלה ממדידה⁴⁸.

ולכן על „כל דיבור ודיבור וכו' יצתה נשמתן"⁴⁹ – דלכאורה: הדיבור „אנכי", ולא יהי' לך" – הוא איסור עבודה זרה, ענין של יהרג ואל יעבור⁵⁰. אבל כשמדובר אודות „כבד

(45) ראה ג"כ שיחת י' כסלו תש"ז (לקו"ד ח"ג תפז, א ואילך). ושם (תפז, א) הובא ג"כ מס' תורת העולה.

(46) ראה לקו"ת במדבר (ב, ד, ד, ד) דאהל מועד הוא העבודה דתומצ"צ.

(47) ראה תוד"ה עד אחת מנחות (יח, א): אחת יחידה. ובשטמ"ק לשם: אחת .. אחד.

(48) ראה לקו"ת שם (ד, ג) דמדבר הוא עבודת התשובה. וראה שם (ד, א, ה, רע"א) ושה"ש (כג, ד) דהוא בחי' ביטול בתכלית, תוקף האהבה רבה, ביטול ומס'נ בבחי' עצמיות הרצון שלמעלה מהשכל כו'.

(49) שבת פח, ב. וראה שמו"ר פכ"ט, ד.

(50) סנהדרין עד, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ב. שו"ע יו"ד סקנ"ז ס"א.

ולהעיר מדב"ר (פ"ב, לא) ד„ה' אלקינו ה' אחד" הוא הקבלה על דיבור אנכי (ולא יהי' לך) – והרי ק"ש ענינה מס'נ, כנ"ל בפנים.

(51) ובפרט ע"פ המבואר בתניא (פ"כ ואילך) ד„אנכי ולא יהי' לך" הם „כללות" כל התורה כולה.

(52) ראה לקו"ת במדבר (ד, ג) שהתיקון של מדבר דלעו"ז הוא ע"י מדבר דקדושה. וראה גם שם (ב, ג, ד, א ואילך) דדוקא מצד העלי' ממדבר דלעו"ז נעשה צמאון כו'.

מצד הליכות עולם⁵⁴ – הנה מאחר שיש לאדם מישראל עסק ומגע עם העולם – עם ענינים גשמיים (ועל אחת כמה וכמה בזמן הגלות, כאשר גדלו ההעלמות וההסתרים וכו'), נזקק הוא לתוקף בעבודת הבירור, ענין התשובה – ואזי הלכה כר' עקיבא, שאף הפרטים צריכים להיות מסיני, היינו שבכל ענין וענין («כל ימי») יש לעמוד תמיד בתנועה של מסירת נפש.

(משיחת ש"פ בהר תשכ"ה)

ב„פרטי” – „כל ימי” – לעמוד בתנועה של מסירת נפש.

יב. וזהו הביאור בזה שבפשוטו של מקרא נוקט רש"י כר' ישמעאל, ואעפ"כ הלכה כר' עקיבא:

מצד ענין מתן תורה (מלמעלה), אשר התורה על הרוב תדבר, „ועמך כולם צדיקים”⁵³, הסדר הוא שרק כללותי מסיני;

אבל בנוגע להלכה – סדר העבודה

(54) נדה – בסיומה.

(53) ישע"ט, כא.

